

Орел О.,
здобувач наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Науковий керівник – **Абрамова І.В.**, д.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державного університету «Житомирська політехніка»

МЕХАНІЗМИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У ФОРМУВАННІ ТА МОНІТОРИНГУ БЮДЖЕТУ ГРОМАД

Громадські організації та ініціативні групи відіграють дедалі важливішу роль у побудові резильєнтних територіальних громад, виступаючи як посередники між владою та населенням, а також як носії механізмів громадського контролю та соціального капіталу. Їхнє залучення до управлінських процесів не лише сприяє підвищенню прозорості та підзвітності місцевої влади, але й формує довіру до прийнятих рішень, що є критично важливим для забезпечення соціальної стабільності та згуртованості у періоди криз. Одним із ключових напрямів активності громадських ініціатив у контексті фінансово-економічного механізму є участь у бюджетному плануванні, що охоплює такі практики, як участь у слуханнях бюджетних проєктів, ініціювання змін до бюджетних програм, громадське обговорення пріоритетів розвитку та участь у формуванні бюджету участі.

Важливою також є функція моніторингу та оцінки ефективності реалізації програм, що дозволяє ідентифікувати проблеми на ранніх етапах і забезпечити коригувальні заходи (рис. 1).

Рис. 1. Механізми громадської участі у формуванні та моніторингу бюджету громад

Джерело: власні дослідження.

У процесі розбудови ефективного фінансово-економічного механізму управління територіальними громадами одним із найважливіших чинників виступає активна та усвідомлена участь громадян у прийнятті рішень. Залучення громадськості до бюджетного процесу, стратегічного планування та моніторингу реалізації програм вважається ключовою передумовою прозорості, підзвітності та ефективності місцевого управління. Водночас на практиці ця участь часто має формальний характер, що суттєво знижує потенціал громадського впливу на управлінські процеси та формування резильєнтності громад [1].

Серед поширених проявів формального підходу до залучення громадян слід виокремити організацію публічних обговорень у незручний для більшості мешканців час, їх проведення у закритому форматі, без належного інформування та забезпечення інклюзивності. Такі консультації нерідко слугують виключно засобом легітимації наперед ухвалених рішень, а не механізмом дійсного врахування громадської думки. Наявність формальних звітів без істотних коригувань змісту проєктів або бюджетних пропозицій лише підсилює ефект імітації участі. Відсутність належного зворотного зв'язку з учасниками обговорень, зокрема, пояснень щодо відхилених пропозицій, формує у населення враження марності участі [2].

Наслідком таких практик є зниження довіри громадян до органів місцевого самоврядування, що в подальшому провокує низьку активність громади у процесах ухвалення рішень. Недостатня обізнаність про наявні механізми впливу, складність офіційних документів, слабка комунікація з боку владних інституцій, а також демотивація через попередній негативний досвід сприяє домінуванню у публічному дискурсі лише вузьких зацікавлених груп, знижуючи рівень представництва інтересів усієї громади.

З огляду на вищенаведене, формування резильєнтності територіальних громад неможливе без системного переосмислення ролі громадянського суспільства як активного суб'єкта публічного управління. Насамперед це потребує нормативного закріплення зобов'язань органів місцевого самоврядування щодо забезпечення реальних, прозорих, інклюзивних і зручних для громадян процедур участі. Зокрема, йдеться про необхідність внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] в частині

обов'язковості залучення громадськості до бюджетного процесу, встановлення чітких регламентів проведення публічних консультацій, правового оформлення процедур громадського моніторингу та обов'язкового зворотного зв'язку. У такий спосіб можливе не лише відновлення довіри до місцевої влади, а й активізація потенціалу громадян для участі у сталому розвитку своїх громад, що є необхідною умовою зміцнення їх адаптивного потенціалу та стійкості в умовах постійних викликів [4].

У контексті сучасного публічного управління, особливо в умовах багатовекторних ризиків та зростаючої соціальної напруги, важливого значення набуває інституціоналізація громадської участі в бюджетному процесі як чинника посилення резильєнтності територіальних громад. Розвинені механізми партисипації не лише сприяють зростанню довіри до влади, але й формують соціальний капітал, що є ключовим ресурсом для адаптації громад до кризових впливів [5].

Отже, механізми громадської участі у формуванні та моніторингу бюджету територіальних громад є не лише елементом демократизації управління, але й критично важливою складовою забезпечення їхньої резильєнтності. Активна участь громадян, ініціативних груп і громадських організацій в бюджетному процесі, стратегічному плануванні й контролі за реалізацією рішень сприяє підвищенню рівня прозорості, підзвітності та адаптивності системи публічного управління. Разом із тим, зафіксовані прояви формального залучення громадськості, низький рівень інформування, відсутність дієвого зворотного зв'язку та недостатня інституціоналізація партисипаційних процесів свідчать про наявність серйозних бар'єрів на шляху до повноцінної імплементації принципів відкритого врядування. Така ситуація знижує довіру населення до місцевої влади та обмежує можливості громади для впливу на пріоритети фінансування й розвитку. У зв'язку з цим необхідним є нормативне вдосконалення законодавства щодо місцевого самоврядування, розширення процедур партисипації, створення прозорих та доступних каналів комунікації з громадськістю та впровадження обов'язкових інструментів громадського моніторингу. Саме через поглиблення діалогу між владою та громадою можливо

сформувати сталу модель локального управління, орієнтовану на потреби мешканців і здатну до ефективного реагування на кризові виклики сучасності.

Список використаних джерел

1. Організаційно-правові основи успішного використання механізмів співробітництва в громадах, практичні аспекти налагодження співпраці в сфері цивільного захисту населення. Проєкт USAID. URL: <https://surl.lu/dftakl> (дата звернення: 14.12.2024).

2. Співпраця для кращого обслуговування: ЦНАПи Хмельниччини обмінюються досвідом. Dunrada.gov.ua. URL: <https://dunrada.gov.ua/news/spivpratsya-dlya-krashchoho-obsluhovuvannyatsnapy-khmelnichchyny-obminuyutsya-dosvidom> (дата звернення: 04.12.2024).

3. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо вдосконалення правового регулювання інституту старост та його діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 17.07.2024 № 3870-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3870-20> (дата звернення: 09.04.2025).

4. Грицишен Д. О., Абрамова І. В. Міжнародні імперативи фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад. Проблеми економіки. 2024. №2. С. 31-38. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-31-38>

5. Грицишен Д. О., Абрамова І. В. Формування та реалізації фінансових механізмів ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2024. № 20. С. 67-78. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.8>